

۳۰ دی ماه ۱۴۰۰، استان یزد

نقش حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در تثبیت رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم)

طیبه سادات میررحیمی^۱

سید محمد حسینی^۲

سمیه سپهری^۳

چکیده

رسالت پیامبر اسلام به عنوان رسالت کل انبیاء است که نتیجه آن، تبیین طریق هدایت بشریت تا قیامت است. در هنگامه‌ی بررسی عوامل مؤثر در تثبیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه وآله) در می‌یابیم که حضرت خدیجه (سلام الله علیها) عامل مؤثر و بی‌بدلیل در این افق بوده است. لذا در پژوهش حاضر تلاش شده است به روش توصیفی تحلیلی، نقش حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در تثبیت رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) در ابعاد مختلف اعتقادی، عاطفی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مورد بررسی قرار گیرد. یافته‌ها نشان می‌دهد که اگر حمایت‌های همه‌جانبه حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در سخت‌ترین دوران بعثت نبود، دعوت پیامبر پیشرفت چشمگیری نداشت.

واژگان کلیدی: حضرت خدیجه، پیامبر اکرم، رسالت، تثبیت.

---

۱. فارغ التحصیل سطح سه، مؤسسه آموزش عالی امام حسین (علیه السلام)، Tmirrahimi@gmail.com

۲. فارغ التحصیل سطح سه حوزه علمیه.

۳. فارغ التحصیل سطح سه، مؤسسه آموزش عالی امام حسین (علیه السلام).

مقدمه

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) که خاتم انبیاء هست و دینی که از طرف ایشان برای هدایت و سعادت انسانها آورده شد دین جاوید اسلام است که تا قیامت قرار است باقی بماند. خداوند متعال از روی لطف خویش برای اینکه این رسالت پیامبر تثبیت شود حامیانی از جمله ابوطالب و علی بن ابی طالب (علیهما السلام) قرار داد. یکی از حامیان بسیار مؤثر در این مهم حضرت خدیجه (سلام الله علیها) هست.

حضرت خدیجه (سلام الله علیها) برترین همسر رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) است که منزلت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) را به نیکویی شناخت و در طول ۲۵ سال در سخت ترین دوران ظهور اسلام لحظه‌ای از یاری آن حضرت دست نکشید و تمام وجودش را در گسترش رسالت پیامبر تقدیم نمود و حمایت‌های بی دریغ و همه جانبه در پیشرفت دعوت پیامبر ص انجام داد. با توجه به اینکه نقش حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در تثبیت رسالت پیامبر جنبه‌های مختلف داشته است ولی بیشتر حمایت مالی آن شهرت پیدا کرده است. در این مقاله به ابعاد مختلف این نقش می‌پردازیم و حمایت‌های اعتقادی و عاطفی و اجتماعی و اقتصادی و سیاسی حضرت را مورد بررسی قرار داده می‌شود و مصادیق آنها را بیان می‌شود تا در راستای شناساندن هر چه بیشتر این بانوی برجسته قدمی هر چند کوچک برداشته شود.

در رابطه با این تحقیق سه مقاله نوشته شده است: مقاله (نقش اجتماعی و اقتصادی حضرت خدیجه در گسترش اسلام) به نویسندگی دکتر صاحب برزین و دکتر حسین هژیریان و مقاله (نقش حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در پیشرفت اسلام) به نویسندگی حجت الاسلام رمضان محمدی و مقاله (نقش حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در انتشار اسلام) اعظم ابوالحسنی. ولی در هیچ کدام از این مقالات، به نقش‌های مختلف اعتقادی، عاطفی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در تثبیت رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) پرداخته نشده است.

حمایت اعتقادی

یکی از مهمترین نقش‌هایی که حضرت خدیجه در راه تثبیت رسالت پیامبر ص داشتند؛ حمایت اعتقادی بود به این نحو که ایشان با سبقت در ایمان و تصدیق رسالت پیامبر موجب تأیید رسالت ایشان شد چون جمال و کمال، عقل و درک ایشان شهره جامعه آن روز بود.

اولین تصدیق کننده رسالت پیامبر

همانگونه که گفته شد این بانوی مکرمه گوی سبقت را در همه امور دینی ربوده بود از جمله اولین تصدیق کننده رسالت پیامبر اکرم بود اهمیت این موضوع وقتی مشخص می شود که زمانی که پیامبر اسلام اعلام رسالت و نبوت نمود مردم به دو دسته تقسیم شدند:

گروه اول ایشان را به تمسخر و استهزاء کشیدند و بسیاری از آنان به مرور زمان ایمان آوردند و بعضی در کفر و الحاد خود باقی ماندند. گروه دوم که ابتدا ایمان آوردند خود به دو گروه تقسیم می شوند: نخست عده ای که درخواست معجزه کردند و به پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) گفتند که اگر فرستاده خدا هستید باید معجزه داشته باشید و گرنه ایمان نمی آوریم، لذا با دیدن معجزه ایمان آوردند و نهایتاً گروهی که پیامبر را بدون معجزه و با هیچ شرط و شروطی پذیرفتند و به وی ایمان آوردند را «صدیقین» می گویند که اولین نفر آنها حضرت خدیجه (سلام الله علیها) بود. (تهرانی، ۱۳۹۳، ص ۳۶۱)

«کان ذلک یوم الإثنين فی السابع والعشرين من رجب. . . ثم جاء حتى دخل الدار فصارت الدار منورة، فقالت خدیجه (علیها السلام) یا محمد و ما هو النور؟ قال: هذا نور النبوة، قولى لا اله الا الله محمد رسول الله فقالت خدیجه. . .» (ابن شهر آشوب، ۱۳۷۹ ج ۱، ص ۴۳)

وقتی که پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) بعد از برگزیده شدن به نبوت به خانه بازگشتند حضرت خدیجه (سلام الله علیها) نور نبوت را در نبی اعظم (صلی الله علیه و آله و سلم) مشاهده نمودند و اولین نفری که بعد از اعلام رسالت رسول الله گفت: لا اله الا الله، محمد رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم)، حضرت خدیجه کبری (سلام الله علیها) بود.

امام امیر مؤمنان علی در خطبه ای که به غربت اسلام در آغاز بعثت اشاره می کند، می فرماید: «ولم یجمع بیت واحد یومئذ فی الاسلام غیر رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) و خدیجه و أنا ثالثهما». (نهج البلاغه، خطبه ۱۹۲)

«در آن روزها، خانواده مسلمانی در اسلام نبود جز خانواده ای که از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و خدیجه (سلام الله علیها) تشکیل یافته بود و من سومین نفر آنها بودم». طبق روایات وارد شده واضح و مبرهن است که اولین تصدیق کننده و ایمان آورنده به حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) حضرت خدیجه و حضرت علی (علیهما السلام) بودند. در واقع این سبقت ایمان حضرت خدیجه به رسول خدا ص دلیلی بر اعتقاد و ایمان قلبی او به صداقت و عظمت همسرگرمی خود و در نتیجه دلیلی بر ایثار و عشق ورزی صادقانه او در راه وصول به اهداف عالیّه آن حضرت است. (هاشمی نژاد، ۱۳۹۶، ص ۹۲)

اولین نمازگزار زن

دو روز پس از نزول جبرئیل بر حضرت محمد و ابلاغ رسالت به ایشان در روز بعثت، بار دیگر جبرئیل بر پیامبر نازل شد و اقامه نماز را به آن حضرت ابلاغ کرد و پیامبر هم بعد از اینکه به خانه آمدند وضو گرفتن و نماز خواندن را به حضرت خدیجه یاد دادند. سپس حضرت علی (علیه السلام) وارد خانه شد و وضو گرفتن و نماز خواندن را از رسول الله آموخت و پس از آن هرگاه رسول خدا به نماز می ایستاد، علی و خدیجه پشت سر پیامبر به نماز می ایستادند. آنان گاهی نماز را در مقابل در کعبه اقامه می کردند و مشرکین با تعجب و حیرت به آنها نگاه می کردند. (عبدالله علی بخشی، ۱۳۹۶، ص ۷۴ و ۷۵)

«عفیف کندی گفته است که به روزگار جاهلی به مگه آمدم و می خواستم برای افراد خانواده ام چیزی از پارچه و عطر مگه بخرم، کنار عباس بن عبدالمطلب نشستم، در همان هنگام که پیش او بودم و به کعبه می نگرستم و خورشید بر آمده بود. ناگاه جوانی آمد و چون نزدیک کعبه رسید سر به سوی آسمان بلند کرد و به آن نگرستم و سپس رو به کعبه ایستاد و کعبه را کاملاً روبروی خود قرار داد. در این هنگام نوجوانی آمد و سمت راست او ایستاد. چیزی نگذشت که بانویی آمد و پشت سر ایشان ایستاد. آنگاه جوان به رکوع رفت و آن نوجوان و بانو هم به رکوع رفتند و چون او سر از رکوع برداشت آن دو همچنان کردند. سپس آن جوان به سجده رفت و آنان هم به سجده افتادند. عفیف می گوید: به عباس گفتم: کاری بزرگ می بینم! عباس گفت: آری کاری بزرگ است. می دانی که این جوان کیست؟ گفتم: نه نمی دانم. گفت: این محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب برادرزاده من است. می دانی این نوجوان کیست؟ گفتم نمی دانم، گفت: علی بن ابی طالب بن عبدالمطلب برادرزاده دیگر من است، می دانی که این بانو کیست؟ گفتم نمی دانم، گفت: این خدیجه دختر خویلد همسر برادرزاده من است. این برادرزاده ام که می بینی به ما می گوید که خدای او که خدای آسمانها و زمین است، او را بر این آیین فرمان داده است و او بر همان آیین است و به خدا سوگند که بر روی همه زمین کسی جز همین سه تن را بر این آیین نمی دانم. عفیف می گوید: بعدها همواره آرزو داشتم که ای کاش من نفر چهارم آنها می بودم». (امینی، ج ۳، صص ۳۲۰، ۳۲۲ و ۳۳۸)

حضرت خدیجه درحالی که در تصدیق رسالت و ایمان پیشتاز بود؛ در عمل هم اثبات کرد پیشتاز است و اینچنین مصداق آیه *إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ* . . (مریم، ۹۶) بود.

اولین پذیرنده ولایت امیرالمؤمنین

با توجه به آیه تبلیغ، (آیه ۶۷ مائده) رسالت پیامبر اکرم ص، با اعلام ولایت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) کامل می شود و حضرت خدیجه به این نکته توجه داشت و سریع پس از تصدیق رسالت پیامبر ص، ولایت امیرالمؤمنین را هم پذیرفت و همین پذیرش ایشان گامی مهم در پیشبرد رسالت بود.

... ثُمَّ قَالَ يَا خَدِيجَةُ هَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاكَ وَ مَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ إِمَامُهُمْ بَعْدِي قَالَتْ صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ بَايَعْتُهُ عَلِيٌّ مَا قُلْتَ أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُكَ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً عَلِيماً؛ ای خدیجه! این علی سرپرست تو و سایر مؤمنان و پیشوای آنها پس از من است. خدیجه گفت: یا رسول الله! تصدیق دارم و بر اساس آنچه که گفتی با علی علیه السلام هم بیعت کردم و در پیشگاه خداوند و حضور تو گواهی می‌دهم» (حرعاملی، ۱۴۰۳، ج ۱، ص ۲۸۱)

این حدیث طولانی نکته مهمی را در آغاز اسلام بازگو می‌کند و آن اینکه شرط قبولی ایمان، پذیرش ولایت امیرالمؤمنین است. به این دلیل است که نخستین زن مسلمان با جانشین پیامبر ختمی مرتبت بیعت می‌کند و گواهی به ولایت او می‌دهد و شهادت می‌دهد که پس از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) سرنوشت اهل ایمان به دست اوست و این را می‌داند که با قبول ولایت جانشین پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) و بیعت با او دیگر نقصی در ایمانش نمی‌باشد و حتی بر درستی و استواری این بیعت، خدا را هم گواه می‌گیرد و گواهی او را بسنده می‌داند. (تهرانی، ۱۳۹۳، ص ۳۸۴) چون حضرت خدیجه زنی با کمالات و مشهور در بین قریش بود با قبولی ولایت علی علیه السلام با آنکه در آن زمان نوجوانی بیش نبود مهر تأیید برامامت ایشان زد و از این طریق باعث تثبیت رسالت پیامبر شد.

لذا با توجه به اینکه دشمنان پیامبر اکرم برای خدشه دار کردن چهره ملکوتی حضرت متوسل به حربه‌های مختلف از جمله ساحر، مجنون، دروغگو و... می‌پرداختند تا پیامبر را در نظر دیگران کوچک کنند تا اینگونه مانع تبلیغ پیامبر شوند ولی حضرت خدیجه با تصدیق و تأیید پیامبر و برگزاری نماز همراه ایشان و پذیرش ولایت علی (علیه السلام) نقش بسزایی در جهت پیشبرد اهداف مقدس پیامبر و ناکامی دشمنان داشت.

حمایت عاطفی

حضرت رسول اکرم هنگامی که رسالت خود را آغاز کردند با دشمنی سرسختانه دشمنان اسلام مواجه گردیدند تا جایی که فرمودند: مَا أَوْذَى نَبِيٍّ مِثْلَ مَا أَوْذِيَتْ هَيْجَ پیامبری به اندازه من اذیت نشد! (اربلی، ۱۳۸۱، ج ۲، ص ۵۳۷)

حضرت خدیجه (سلام الله علیها) نقش بسزایی در کم کردن فشارهای روحی ناشی از اذیت و آزار کافران بر پیامبر اکرم داشت. حمایت‌های عاطفی حضرت خدیجه پشتوانه بزرگ پیامبر برای مقاومت در برابر سرسختیهای مشرکان بود و خداوند به وسیله حضرت خدیجه دشواری‌ها را بر پیامبرش آسان ساخت تا بتواند رسالت خود را انجام دهد. (جلال‌زاده میبدی، ۱۳۹۴، ص ۱۴۹)

پناهگاه پیامبر

آن بانوی مکرمه در طول ۲۵ سال زندگی مشترک با رسول اکرم پیوسته همدم و همگام با آن حضرت بود و با وجود ثروت و شکوه و جمال، راه فروتنی و اطاعت از همسر بزرگوارش را در پیش گرفت و در همان برخوردهای اولیه از فرط ادب و تواضع خود را کنیز و خدمتگزار ایشان اظهار داشت، و بیان فرمود: «به خانه خودت خوش آمدی، خانه، خانه توست من نیز کنیز تو هستم». (مجلسی، ۱۴۹۳ ق، ج ۱۶، ص ۴) و خانه خود را پناهگاه پیامبر قرار داد.

همچنین هنگامی که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) برای عبادت به کوه حرا می‌رفت نه تنها مانع اجرای آن نبود. بلکه خود نیز مشوق آن حضرت بود. و هر بامداد و شامگاه او را بدرقه می‌کرد و در هنگام بازگشت به پیشوازش می‌رفت، گاه برایش آب و غذا می‌برد و مواظب بود تا خلوت همسرش با پروردگارش را به هم نزند و گاه غلامان و نزدیکان خود را در اطراف کوه حرا به مراقبت از جان گرامی پیامبر می‌گماشت و خود به انتظار بازگشتن محبوبش به سر می‌برد. (امینی، ۱۳۷۲، ج ۳، ص ۳۲۸)

بنابراین خداوند به وسیله این بانوی مهربان به پیامبرش آرامش داد؛ به نحوی که هیچ خبر ناراحت کننده‌ای از قبیل رد و تکذیب را نمی‌شنید مگر این که خداوند به وسیله خدیجه گشایش برایش ایجاد می‌کرد. وقتی خدا پیامبرش را به خدیجه برمی‌گرداند، دشواری‌ها را بر او آسان می‌کرد و تصدیقش کرده، اعمال مردم را (که موجب آزار شده بود) بی اهمیت جلوه می‌داد. « (ابن هشام، بی تا، ج ۱، ص ۲۴۹)

دلجویی از پیامبر

حضرت خدیجه در همه دردها و رنج‌ها و سختیهای رسالت، حضرت رسول (صلی الله علیه و آله و سلم) را دلجویی می‌داد در اثبات این ادعا چند روایت بیان می‌شود. محمد بن اسحاق روایتی نقل کرده است که حضرت رسول هر وقت از تکذیب قریش و اذیتهای ایشان محزون و آزرده می‌شد هیچ چیز آن حضرت را مسرور نمی‌کرد مگر ذکر خدیجه و هرگاه خدیجه را می‌دید مسرور می‌شد و خدیجه آن بزرگوار را در بر می‌گرفت و می‌بوسید و امر قریش را توهین می‌نمود و برای سلامتی آن حضرت (صلی الله علیه و آله و سلم) صدقه می‌داد. (محلّاتی، ۱۳۸۵ ش، ج ۲، ص ۲۰۵)

و عن ابن عباس قال: خرج ذات يوم إلى جبل حراء، فهتف به جبرئيل و لم يبدو له، فغشى عليه، فحملوه مشركو قریش إليها، و قالوا: يا خدیجه تزوّجت بمجنون، فوثبت خدیجه من السریر، و ضمّته إلى صدرها، و وضعت رأسه فی حجرها، و قبّلت عینیه، و قالت: تزوّجت نیا مرسلًا (البحرانی، ۱۱۰۷ ق، ج ۱، ص ۶۷)

از ابن عباس روایتی نقل شده است که روزی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) هنگام دریافت وحی بی تاب شد. مشرکان پیامبر را مدهوش به نزد خدیجه آوردند و گفتند: با مردی دیوانه ازدواج کرده ای. خدیجه

پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) را به سینه خود فشرد، سر پیامبر را در دامن گرفت و دو چشم پیامبر را بوسید و فرمود: با پیامبری که فرستاده الهی است ازدواج کردم.

همچنین هنگامی که وحی بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) نازل شد از جلال و جبروت خداوند متعال از حال رفت. بعد از آن هم نگران انکار مردم و عدم پذیرش آنها و هراسان از آن مسئولیت بزرگ بود، لذا وقتی که وارد خانه شد آنچه را که دیده و شنیده بود را برای همسر خود نقل کرد و دل نگرانی های خویش را بازگو نمود. حضرت خدیجه کمترین اثری از ترس و تردید ظاهر نساخت و نگاهی از روی احترام به او کرد (هاشمی نژاد، همان، ص ۱۱۱) و گفت: «أبشر یا ابن عمّ و أثبت، فوالذی نفس خدیجه بیده انی لأرجو أن تکون نبیّ هذه الامه. . .». «شاد باش و پایدار، به خدایی که جان خدیجه به دست اوست من امیدوارم که تو پیغمبر این امت باشی. خدای متعال تو را خار نخواهد کرد، تو با خویشان نیکی میکنی، راست می گویی، رنج می بری، از مهمان پذیرایی می کنی و از تحمل زحمت در راه حق باک نداری». (ابن شهر آشوب، همان، ج ۱، ص ۴۱ و ۴۲)

بنابراین وقتی حضرت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) پس از دریافت وحی، از مسئولیت بزرگ و انکار مردم دچار نگرانی و اضطراب می شدند؛ حضرت خدیجه از ایشان دلجویی می کردند و غبار غم از چهره شان می زدودند.

سپهر پیامبر در برابر آزار و اذیت مشرکان

زمانی که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) دعوت خود را علنی کردند مشرکان مکه که تاب تحمل این دعوت آسمانی را نداشتند با روش های گوناگون به رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) جسارت می کردند یکی از این روشها سنگ پرتاب کردن به حضرت محمد بود که حضرت خدیجه (سلام الله علیها) فداکارانه خود را همچون سپری در برابر این سنگها قرار می دادند تا جان پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) را حفظ کنند (باقر شریف القریشی، ۱۳۹۵، ص ۱۱۹)

از جمله آنجا که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) در ابتدای دعوت خود بالا کوه مروه رفت و به معرفی خود به عنوان رسول خدا پرداخت و ابوجهل سنگی برداشت و به سوی پیامبر پرتاب کرد و مردم فرومایه نیز به پیروی از ابوجهل، پیامبر را سنگباران کردند امیر مؤمنان علی و حضرت خدیجه، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را به خانه آوردند، هنگامی که مشرکان متوجه شدند که حضرت به خانه بازگشته است، دسته جمعی به سوی خانه حضرت آمدند و خانه را سنگ باران نمودند. امیر مؤمنان علی و حضرت خدیجه خودشان را سپهر پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) قرار می دادند، خدیجه کبری صدا زد:

«ای مردم قریش! شرم و حیا نمی کنید که خانه زنی را سنگ باران می کنید؟ از خدا بترسید». سپس مشرکان پراکنده شده و به خانه های خود رفتند و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) خدیجه (سلام الله علیها) را صدا زد و او را به سلام خدا و مقام رفیع در بهشت بشارت داد. (بحار الانوار، همان، ج ۱۸ ص ۲۴۳)

حضرت خدیجه با ایمان پاک و محبت خلل ناپذیر خود برای حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) پشتیبانی وفادار بود که رنگ غم از آینه روح بزرگش می زدود و او را تقویت می نمود. و به دلیل موقعیت مقبول و ممتازی که داشت پناهگاهی برای حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) به حساب می آمد. آن هنگام که آماج تهمت ها و افتراها بود و در هر کوی و برزنی، نادانان، با حربه های جاهلیت به استقبالش می رفتند و با خاکستر داغ، زیر رگبار جسارت های خویش می گرفتند، این دست مهربان و پر محبت خدیجه (سلام الله علیها) بود که مرهم امید و حیات بر جراحات جسم و جانش می گذاشت و برای ادامه راه رهایی امت آماده اش می ساخت. (تهرانی، همان، ص ۵۲۵)

حمایت اقتصادی

مهمترین و مشهورترین نقشی که حضرت خدیجه در راه تثبیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) انجام داد حمایت اقتصادی بود ایشان تمامی اموال خویش را به پیامبر بخشید و به طوری که اسلام مدیون ثروت ایشان می باشد.

بذل ثروت به پیامبر

حضرت خدیجه چند روز پس از ازدواج با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) تمام اموالش را به رسول خدا بخشید تا آن حضرت هر طور که مصلحت می داند آن را هزینه نماید.

حضرت خدیجه در ابتدای شروع زندگی، برای جلوگیری از بهانه تراشی های مخالفان با ازدواج با اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) مهر و صداق را خود بر عهده گرفت. (مجلسی، همان، ج ۱۶، ص ۷۱)

پس از ازدواج برای جلوگیری از سیل اتهامات و سخنان ناروا که در مورد حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) می زدند و از سر کینه و حسد او را تحقیر می کردند و یتیم و تهی دست می خواندند، پسر عمویش ورقه را خواست و اختیار تمام اموال و دارایی های خود را به او سپرد و دستور داد که تمام دارایی خدیجه (سلام الله علیها) را به محمد (صلی الله علیه و آله) هدیه نماید و یادآور شد: این همه دارایی و اموال از این پس ملک محمد (صلی الله علیه و آله) است و به او تعلق دارد و هر طور که بخواهد می تواند در آن تصرف نماید. . . (همان، صص ۷۵ تا ۷۷)

با توجه به همین بذل مهم هست که در تفسیر آیه «وَجَدَكَ عَائِلًا فَأُعْنِي» (ضحی، ۸) آمده است که خداوند تو را پیش قومت، فقیر یافت بی آن که مالی برای تو باشد، پس با مال خدیجه تو را بی نیاز کرد (صدوق، ۱۴۲۵ق، ص ۱۳۰). پیغمبر نیز در تجلیل این فداکاری فرمود: «مَا قَامَ وَلَا اسْتَقَامَ دِينِي إِلَّا بِشَيْئَيْنِ: مَالِ خَدِيجَةَ وَ سَيِّفِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ» (حائری، ۱۳۸۵ق، ج ۲، ص ۲۳۳): این دین به مال خدیجه علیها السلام و شمشیر علی (علیه السلام) تا روز قیامت پا بر جا شد؛ یعنی پیغمبر (صلی الله علیه و آله وسلم) ثواب مال خدیجه علیها السلام را گذاشت کنار شمشیر علی (علیه السلام). در پاسخ به این تلاش‌ها و یاری‌ها بود که پیغمبر (صلی الله علیه و آله وسلم) خدیجه علیها السلام را به پاداش خانه‌ای در بهشت بشارت داد، خانه‌ای که در آن رنج و ناآرامی نیست. (مجلسی، همان، ج ۱۶، ص ۸)

اسلام مدیون ثروت حضرت خدیجه

همان‌طور که قبلاً بیان شد حضرت خدیجه تمام ثروت خود را به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) بخشید این تصمیم حضرت خدیجه (سلام الله علیها) از جهاتی بزرگتر از تصمیم نخستین او برای ازدواج با محمد امین (صلی الله علیه و آله وسلم) بود. همه بدخواهان را منکوب کرد و زبان‌های طعن و استهزاء را برید و زمینه را به نفع محمد امین (صلی الله علیه و آله وسلم)، و پیامی که از طرف خداوند خواهد داشت، آماده ساخت. اهمیت این گذشت مالی و حمایت اقتصادی حضرت خدیجه (سلام الله علیها) از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) به حدی قابل توجه است که بعضی از شرق شناسان در تحلیل علل پیروزی و موفقیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم)، ثروت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) را دخیل و تأثیرگذار دانسته‌اند و صد البته که این اموال در روزهای سخت، به ویژه در محاصره همه جانبه شعب ابی طالب، مایه قوت و پایداری مسلمانان گردید. (تهرانی، همان، ص ۵۱۰)

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) ثروت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) را بدین طریق به مصرف رسانید:

۱- با اموال حضرت خدیجه (سلام الله علیها) بردگان تحت شکنجه را خریداری می‌نمود و بدهکاران را از قید بدهکاری آزاد می‌کرد. به بینوایان و تهیدستان کمک می‌کرد و مسلمانانی را که از مکه به مدینه هجرت می‌کردند و مشرکان اموال آنها را مصادره می‌نمودند، با مال خدیجه (سلام الله علیها) بی نیاز می‌نمود تا خود را به مدینه برسانند. (هاشمی نژاد، همان، ص ۱۲۱)

۲- از همه مهم‌تر در ماجرای محاصره اقتصادی قریش که مدت ۳ یا ۴ سال به طول انجامید همه اموال حضرت خدیجه و ابوطالب (علیهما السلام) صرف حمایت از محاصره‌شدگان شد.

شدت محاصره به حدی رسیده بود که همه راه‌های منتهی به شعب، سخت تحت کنترل جلادان قریش بود و اگر در ماه‌های حرام که موسم حج و عمره بود و آزادی تردد وجود داشت، با ثروت خدیجه (سلام الله علیها) و

ابوطالب علیه السلام مواد مصرفی را به چندین برابر قیمت واقعی اش خریداری نمی نمودند، همه محاصره شدگان و حتی خود رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) جان خود را بر اثر گرسنگی شدید از دست می دادند. بنابراین حمایت اقتصادی حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در واقع کلید مقاومت و شکستن این محاصره بود. (تهرانی، همان، ص ۵۱۲)

حفظ و ترویج اسلام مدیون بذل ثروت حضرت خدیجه به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) است و ایشان همیشه از اثرات ارزشمندی که اموال حضرت خدیجه در پیشبرد اسلام داشته به نیکی یاد می کرد و می فرمود: «ما نفعنی مال قط ما نفعنی مال خدیجه؛ (شیخ طوسی، ۱۴۱۴ق، ص ۴۶۸) هیچ مالی هرگز به من سود نرسانید، آن گونه که ثروت خدیجه برای من سود رسانید.

حمایت اجتماعی

یکی دیگر از نقش های حضرت خدیجه (سلام الله علیها) برای تثبیت رسالت پیامبر نقش اجتماعی ایشان است که الگو عملی بودن ایشان برای زنان مهمترین آنها می باشد.

الگوی عملی

حضرت خدیجه (سلام الله علیها) به عنوان اولین بانوی مسلمان در ترویج فرهنگ اسلامی و الگوی یک زن مسلمان و با کمال نقش والای خود را ایفا کرده است و بانوان بسیاری از تربیت عملی وی درس ها آموخته اند. اهمیت فضائل اخلاقی و کمالات انسانی در وجود این بانوی با فضیلت آنگاه به اوج خود می رسد که نگاهی به وضع زن در ایام جاهلیت و قبل از بعثت پیامبر اکرم بیندازیم.

آن روز نه تنها از حقوق خود محروم بود و با رقت آورترین وضع زندگی می کرد، بلکه به عنوان مایه ننگ و عار و موجودی شوم زنده به گور می شد. خدیجه در چنین عصری اثبات نمود که یک زن نه تنها حق حیات دارد و باید حقوق مسلم خود را استیفا نماید، بلکه می تواند با اعمال شایسته و تلاش و کوشش، به مرحله ای برسد که خداوند متعال به او سلام برساند. (پاک نیا، بی تا، ص ۱۸)

از مصادیق الگو بودن حضرت به چند مورد اشاره می کنیم:

از برجسته ترین ویژگی ها حضرت خدیجه (سلام الله علیها) آنست که به جهت نجابت، پاک منشی و پاکدامنی اش در جوانی از سوی قریش ملقب به «طاهره» شد. اهمیت موضوع در این است که این لقب در عصر جاهلیت به آن حضرت داده شد. (العاملی، ۱۴۱۵ق، ج ۲، ص ۱۰۷)

او حتی قبل از ازدواج با رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) چنان در اوج نجابت و طهارت بود که حضرت ابوطالب علیه السلام، این گونه او را می‌ستاید: «إِنَّ خَدِيجَةَ امْرَأَةٌ كَامِلَةٌ مِيمُونَةٌ فَاضِلَةٌ تَخْشَى الْعَارَ وَ تَحْذَرُ الشَّنَارَ». (مجلسی، همان، ج ۱۶، ص ۵۶)

«راستی که خدیجه (سلام الله علیها) بانویی است کامل و مبارک و صاحب فضل که از هر گونه عیب و عار پرهیز می‌کند و از هر نوع بدنامی و رسوایی دوری می‌گزیند».

ویژگی دیگری که حضرت در آن برای همگان الگو هستند راستگویی و درست کرداری هست به طوری که ایشان ملقب به صدیقه شده است. لذا در فرازی از زیارت نامه پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) در این مورد آمده است که: «السَّلَامُ عَلَىٰ أَزْوَاجِكَ الطَّاهِرَاتِ. . . خُصُوصًا الصَّدِيقَةَ الطَّاهِرَةَ، الزَّكِيَّةَ. . . خَدِيجَةَ الْكُبْرَى أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ». (مجلسی، همان، ج ۱۰۰، ص ۱۸۹)

چون که حضرت خدیجه (سلام الله علیها) اولین مؤمن حقیقی و تصدیق کننده دین مبین بود، شایسته ترین فرد برای دریافت این لقب می‌باشد. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) هم در گفتگویی که با جبرئیل داشت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) را راستگوترین فرد امت خود معرفی نمود. «هذه صدیقه امتی» (ابن کثیر، ۱۴۰۸ ق، ج ۲، ص ۶۲) بنابراین با توجه به مطالبی که بیان شد حضرت خدیجه با الگوی زن مسلمان بودنشان برای تثبیت رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) در اجتماع تأثیر زیادی داشتند.

مبلغ دین

از دیگر اقدامات حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در امور اجتماع، مبلغه بودن ایشان در امر دین و ترویج آن در میان مردم است. ایشان فقط به سبقت در ایمان و تصدیق پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) اکتفا نکرد؛ بلکه در نشر، رشد و شکوفایی دین نیز هم سو با نبی اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) کوشید و از جان و مال و راحتی و آسایش خود دریغ نداشت. تلاش‌های تبلیغی ایشان را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: ۱. تبلیغات زبانی ۲. تبلیغات عملی (رفیعی محمدی، بی تا، ج ۳، ص ۱۰)

در تبلیغ زبانی؛ حضرت خدیجه (سلام الله علیها) همواره پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و کمالاتش را به مردم معرفی می‌کرد؛ برای مثال وقتی بعد از ازدواج با اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم)، عموهای حضرت به خانه ایشان آمدند و در روز سوم بنا بر عادت همیشگی آن‌ها، سادات و بزرگان جمع شدند، عباس برخاست و صحبت کرد. سپس حضرت خدیجه (سلام الله علیها) فرمود: «بدانید که شأن محمد عظیم و بزرگ است و فضل او فراگیر و بخشش او زیاد.» آن گاه آن قدر پول و عطر به آنها داد که آنها را مات و مبهوت کرد. (مجلسی، همان، ج ۱۶، ص ۷۲)

در تبلیغ عملی نیز علاوه بر مطالبی که در الگو بودن عملی ایشان بیان شد؛ همین که حضرت خدیجه در نماز و نیایش همراه پیامبر اکرم و حضرت علی در کنار خانه کعبه حاضر می شد؛ حضور ایشان سبب می شد زنان مکه نیز نسبت به این دین حساسیت پیدا کنند، تا این دین را که زنان نیز در آن سهیم و دارای احترام اند و می توانند در کنار مردان به اعمال مذهبی خود پردازند، بشناسند؛ آن هم در زمانی که زنان از کمترین امتیازات و امکانات حقوقی برخوردار بودند در نتیجه، این عمل، نقش بسیار مؤثری در گرایش بعدی جامعه بانوان و آشنا شدنشان با اسلام داشت. (رفیعی محمدی، همان، ج ۳، ص ۱۲)

بنابراین در بعد اجتماعی یکی از کارهای بسیار مهمی که دارای آثار مثبت زیادی در جهت پیشبرد اهداف مقدس پیامبر اکرم داشت؛ عملکرد حضرت خدیجه بود که ایشان هم در عمل و هم در زبان به ارشاد و هدایت مردم می پرداختند.

حمایت سیاسی

حضرت خدیجه (سلام الله علیها) با خرد ورزی و بینش عمیقی که داشت در بعد سیاسی نیز به حمایت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می پرداخت و برای افزایش نیروی حزب حق، تلاش می کرد و در مشکلات مشاوره می داد و با تدبیر، در برطرف کردن حربه تحریم دشمن، یاری رسان بود.

جذب نیرو برای تثبیت دین

یکی از مواردی که باعث تقویت رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می شد پیوستن افراد به حزب ایشان بود حضرت خدیجه در این زمینه نیز نقش بسزایی داشتند.

حضرت خدیجه نه تنها با رفتار و کردار صحیح خویش باعث جذب افراد به دین اسلام و تقویت جبهه حق می شد بلکه افراد را ترغیب می کرد تا برای پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) بیعت بگیرند برای نمونه حضرت خدیجه (سلام الله علیها) خواهرش امیمه را تشویق می کرد تا از زنان برای رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بیعت بگیرند (ابوالفتوح باری، ۱۳۷۱، ج ۱۹، ص ۱۷۱)

وزیر و مشاور پیامبر

حضرت خدیجه (سلام الله علیها) مشاور پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود و رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در کارها با او مشورت می کرد. او در همه ابعاد، معاون و وزیر کارساز برای رسول گرامی اسلام بود. به طوری که نوشته اند: «رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) حضرت خدیجه (سلام الله علیها) را دوست می داشت و در همه کارها با او مشورت می کرد». (سبط ابن جوزی، ۱۴۲۶ق، ص ۳۱۲)

ایشان در همه ی صحنه های پرخطر و سرنوشت ساز، همچون: اعلام بعثت و دعوت در آن فضای پر از تعصب و تاریک اندیشی، در دعوت بستگان و نزدیکان و در محاصره اقتصادی دشمنان و بالاخره در تمام مشکلاتی که در طول زندگی مشترک با پیامبر رخ داد خدیجه (سلام الله علیها) همیشه، پیامبر را به پایداری و مقاومت مشورت می داد و با مهر و درایت، دردها و رنج های اجتماعی پیامبر را آرام می کرد و به یاری خدا به او راه حل و انگیزه می داد. (بانک کتب و مقالات حضرت خدیجه کبری علیها سلام، ۱۳۹۱، ص ۱۱۸۶)

نقش خدیجه (سلام الله علیها) در همراهی و همفکری و مشورت با پیامبر از اوایل روزهای بعثت تا آخرین لحظات زندگی اش طوری بود که با رحلت آن بانو، نه تنها پیامبر و علی علیه السلام و مسلمانان، بلکه دوست و دشمن فهمیدند که اسلام پشتیبانی پر اعتبار و پیامبر، یار و مشاور و وزیری بهتر و توانمند و مردم مسلمان پناهگاهی استوار چون خدیجه (سلام الله علیها) را از دست داده اند. (ابن شهر آشوب، همان، ج ۱، ص ۱۷۵)

و در این مورد آورده اند که: «وَكَانَتْ خَدِيجَةُ وَزِيرَةً صَدِيقٍ عَلَى الْإِسْلَامِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَسْكُنُ إِلَيْهَا.»؛ (اربلی، ۱۳۸۱ق، ج ۱، ص ۵۱۱) «خدیجه (سلام الله علیها) وزیر راستین اسلام و مشاور خردمند و شجاع پیامبر بود، و آن حضرت به حمایت او بر انبوه مشکلات موفق می شود و آرامش پیدا می کرد.»

تدبیر در شکستن تحریم

حضرت خدیجه (سلام الله علیها) از لحاظ قدرت مدیریت و ساماندهی، زن بسیار توان مندی بود برای همین توانسته بود با تجارت ثروت فراوانی به دست آورد.

او در کار تجارت و مدیریت خویش بر اساس بینش و منش برجسته اش - که پاک روشی و پاک منشی و راستی و درستی و عدالت خواهی و ستم ستیزی بود - گام بر می داشت. ایشان همواره در تلاش بود تا مدیریت اقتصادی و کار تجارت و بازرگانی اش به دور از هر گونه تخلف اقتصادی و پاک از هر نوع آلودگی های مالی و به دور از هر گونه درآمدهای باد آورده و ظالمانه باشد و راهی برای رشد و گامی برای پیشرفت جامعه باشد. ایشان همواره به کارگران و کارمندان و مدیران تحت فرمانش نیز هشدار می داد که داد و ستد و سود و درآمد را در پرتو درایت و صداقت و هوشمندی و از راه های مشروع و عادلانه تجارت و صادرات و واردات و خدمت به کشور و ملت خویش و تعهد و تخصص بجویند، نه از هر راهی. (سبط ابن جوزی، همان، ج ۲، ص ۳۰۰_۳۰۲)

و به خاطر همین درایت و مدیریتی که داشت نقش بسزایی در شکستن تحریم اقتصادی دشمن در شعب ابی طالب داشت و توانست پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) در این امر مهم یاری رساند.

هنگامی که مشرکان مکه بر تحریم اقتصادی بنی هاشم هم پیمان شدند و آنان را در شعب ابی طالب محصور کند و از هرگونه ارتباط آن‌ها با قبایل دیگر ممانعت می‌ورزیدند، حضرت خدیجه (سلام الله علیها) با فرستادن نمایندگانی از طرف خود، سعی در متقاعد کردن ابوجهل داشت تا مانع ورود مواد غذایی به شعب ابوطالب نشود وقتی از کار خویش نتیجه نگرفت، با کمک برادر زاده اش حکیم بن حزام، برای شعب آذوقه تهیه کرد (ابن هشام، همان، ج ۱، ص ۳۷۵)

باتوجه به مطالبی که بیان شد حضرت خدیجه در بعد سیاسی هم با قدرت سنجش و بصیرتی که داشت توانست پیامبرص را در پیشبرد اهداف خویش یاری رساند

نتیجه‌گیری

یکی از الطافی که خداوند متعال برای پیشبرد رسالت آخرین پیامبر خویش انجام داد این بود که حضرت خدیجه (سلام الله علیها) را در مسیر زندگی ایشان قرار داد. این بانوی مکرمه همه جانبه به حمایت رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) پرداخت تا رسالتش تثبیت شود. با سبقت در پذیرش اسلام و اصول و مبانی آن حمایت کامل اعتقادی خود را نشان داد. با بر طرف نمودن نگرانی‌های پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) در اثر دریافت و ابلاغ وحی مایه آرامش دل پیامبر بودند و با تسکین دادن پیامبر اکرم در مقابل آزار دشمنان پناهگاه امنی برای همسر خویش بودند و حمایت عاطفی خویش را به نحو احسن انجام دادند. حضرت خدیجه تمام اموال خویش را به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم) بخشیدند و باعث قوام اسلام و پایداری مسلمانان شدند و از این طریق حمایت اقتصادی بی نظیری در تقویت رسالت پیامبر اکرم کردند و با ارشاد و هدایت مردم، هم در رفتار و عملکرد و هم با تبلیغ زبانی، نقش اجتماعی مهمی را به عنوان یک زن ایفا کرد و در بعد سیاسی نیز با درایت و بصیرت خویش یاری دهنده رسول اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) برای پشت سر گذاشتن بحران‌ها بودند. بنابراین حضرت خدیجه یک الگوی کامل، در همه‌ی جنبه‌ها، برای زنان مسلمان در جهت پیشبرد مقاصد اسلامی خویش هستند.

منابع

- قرآن
- نهج البلاغه
- ۱. ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۴۲۵ق)، *علل الشرایع و الاحکام*، قم: مکتب الحیدریه.
- ۲. ابن شهر آشوب، (۱۳۷۹ش)، *مناقب آل ابی طالب*، قم: انتشارات علامه.
- ۳. ابن کثیر، (۱۴۰۸ق)، *البدایه و النهایه*، تحقیق: علی شیری، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- ۴. ابن هشام حمیری، ابو محمد عبدالملک، (بی تا)، *السیره النبویه*، بیروت: دارالمعرفه.

۵. ابوالفتوح رازی، (۱۳۷۱ش)، *روض الجنان*، به کوشش محمدجعفر یاحقی، مشهد: بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی.
۶. اربلی، علی بن عیسی، *کشف الغمه فی معرفه الائمه*، (۱۳۸۱ق)، تبریز: بنی هاشمی.
۷. امینی نجفی، عبدالحسین، (۱۴۱۶ق)، *الغدیر فی الکتاب والسنة والأدب*، قم: الغدیر.
۸. امینی، عبدالحسین، (۱۳۷۲ش)، *الغدیر*، دار الکتب اسلامیة.
۹. بانک کتب و مقالات حضرت خدیجه کبری، (۱۳۹۱)، اصفهان: نشر دیجیتال مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه.
۱۰. البحرانی، سیدهاشم حسینی، (۱۱۰۷ق)، *البرهان فی تفسیر القرآن*، مؤسسه البعثه.
۱۱. پاک نیا، عبدالکریم، (بی تا)، *نگاهی به آموزه‌های تربیتی در زندگی حضرت خدیجه (س)*، سایت تخصصی حضرت خدیجه (س).
۱۲. تهرانی، حسین، (۱۳۹۳)، *خصائص ام‌المؤمنین خدیجه کبری (س)*، قم: طوبای محبت.
۱۳. جلال‌زاده میبدی، سیدمحمدحسین، (۱۳۹۵)، *خدیجه ام‌المؤمنین از ولادت تا شهادت*، قم: انتشارات مشهور.
۱۴. حائری، محمد مهدی، (۱۳۸۵ق)، *شجره طوبی*، نجف: مکتب الحیدریه.
۱۵. حر عاملی، محمدبن حسن، (۱۴۱۴ق)، *وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه*، قم: آل‌البیت.
۱۶. رفیعی محمدی، ناصر، (بی تا)، *شناخت‌نامه حضرت خدیجه (س)*، قم: جامعه المصطفی عالمیه.
۱۷. سبط ابن جوزی الحنفی، (۱۴۲۶ق)، *تذکره الخواص الائمه فی خصائص الائمه (ع)*، بیروت: دار الکتب العلمیه.
۱۸. طوسی، ابی جعفر محمد، (۱۴۱۴ق)، *الامالی*، قم: دارالتقافه.
۱۹. علی‌بخشی، عبدالله، (۱۳۹۶)، *خدیجه برترین همسر پیامبر*، قم: زائر.
۲۰. مجلسی، محمدباقر، (۱۴۰۳ق)، *بحار الانوار*، بیروت: مؤسسه الوفاء.
۲۱. محلاتی، ذبیح‌الله، (۱۳۸۵)، *ریاحین الشریعه: در ترجمه دانشمندان بانوان شیعه*، تهران: دارالکتب اسلامیة.
۲۲. هاشمی‌نژاد، اکرم‌السادات، (۱۳۹۶)، *سرور زنان جهان ام‌المؤمنین حضرت خدیجه کبری*، قم: المصطفی.